

Metody multikulturní výchovy

V této části vám nabízíme některé metody, které lze zvolit při začleňování multikulturní výchovy do výuky. Tyto metody vám nejen pomohou při implementaci MKV do výuky, ale zároveň vám mohou posloužit i s nenásilnou integrací žáků cizinců, případně jejich rodinných příslušníků, do vzdělávacího procesu a kolektivu třídy, školy i širší společnosti.

Nejen v rámci Multikulturní výchovy můžete využít aktivity vztahující se k tématům uprchlictví, identity, předsudků, stereotypů či bezpečného prostředí školy, které jsou obsaženy v příručce [Hello Czech Republic – Doma v nové zemi](#). Příručka je určena pro 2. stupeň základních škol a školy střední. Součástí příručky, využívající různé metody práce (úvaha, diskuze, práce s příběhem, psaní textu atd.), je i komiks Jednou se zase setkáme, Sanam a krátký film Šádí. Materiály přibližují skutečné příběhy uprchlíků přicházejících do Evropy. Příručku pro učitele Hello Czech Republic - Doma v nové zemi můžete používat jako celek např. v rámci dlouhodobého projektu, nebo si vybrat pouze ty její části, které se vám právě hodí do výuky. Materiály vznikly v rámci kampaně Hello Czech Republic podpořené UNHCR v České republice.

V rámci projektu *Nejste na to sami! II.* financovaného z projektu Pomozte dětem organizovaného Českou televizí a Nadací rozvoje občanské společnosti vznikl dokument [Multikulturní výchova ve škole](#), který nabízí základní pohledy na aplikaci multikulturní výchovy do života školy. Dokument je doplněn i několika aktivitami, které je možné poměrně snadno vyzkoušet v praxi.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Biografická práce

Biografická práce je jednou z možností, jak v rámci multikulturní výchovy pracovat s vlastní životní zkušeností, a totiž převedením na určitý příběh. Nejde o to vměstnat svůj životní příběh do určité koncentrované metody, spíše naopak. Cílem je podívat se na některé aspekty vlastního života a hledat jakousi "červenou nit" určitého tématu, tj. zkoumat, jak se ono téma v životě objevuje a vyvíjí.

Biografická práce může být založena na dvou přístupech. Buď mohou sledovat vývoj určitého tématu vlastního života v delším časovém úseku (např. česko-německé vztahy v mém životě, tematika východ – západ v mém životě, jak jsem se dostal k organizování mezinárodních setkání...). V tomto případě hledám ve svém životě některé klíčové události, které mě na této cestě ovlivnily, mohou hledat ale také kauzality nebo určité typické reakce na stimuly, které do mého života přicházejí.

Nebo se mohou soustředit na určité období a dívat se, co mi přineslo (např. na profesní rovině nebo na úrovni osobního rozvoje). Tento způsob zadání je vhodné použít např. jako reflexi za ročním kurzem nebo projektem.

V obou případech jde o to, reflektovat určité aspekty vlastního života a zároveň umožnit ostatním ve skupině, aby se na mé cestě a jejím objevování podíleli, hledali své vlastní asociace nebo uváděli zkušenosti, které jsou s příslušným tématem spojeny u nich. Dochází tak k vzájemnému obohacování, protože svou vlastní historii a jiné, alternativní pohledy na ni mohou najít i v příbězích ostatních.

Prakticky probíhá biografická práce jako kombinace samostatné práce a sdílení ve skupině. Účastník nejprve podle zadání graficky nebo jinak výtvarně zpracuje svoji životní zkušenost, pak ji představuje ostatním a ti na ni mohou reagovat.

Pojďme se detailněji podívat na jednotlivé kroky.

Postup při biografické práci

Nejprve je potřeba najít vhodné téma.

Téma by mělo vymezovat či určovat úhel pohledu na mou životní zkušenost. Zadání by tedy nemělo znít např. "podívejte se na poslední rok svého života", ale konkrétněji, např. "podívejme se na rok strávený na semináři/v projektu z hlediska profesního a osobního rozvoje".

Takovéto ohraničení znamená, že se na svou životní zkušenost podíváme ze zúžené perspektivy, a tím se dostaneme do větší hloubky.

- Dále je vhodné nabídnout nějakou grafickou metodu ztvárnění (např. linie, vlak, kdy každý vagon zobrazuje jeden ze seminářů, lístky květiny...).
- Jde o to nabídnout grafickou formu, která pomůže velké množství zkušeností ztvárnit a zpracovat. Pro biografickou práci se doporučuje, aby nejprve každý graficky zpracoval svou vlastní biografii a potom ji sdílel s ostatními – tedy prezentoval.
- **Prezentace grafického zpracování**
Při prezentaci dostanou účastníci určitý čas na představení vlastního výtvoru a pak na něj mohou reagovat ostatní, a to podle následujícího scénáře:
- Účastník, který prezentuje, položí svůj výtvor doprostřed kruhu.
- Pak dotyčný v cca 10 minutách představí svůj obraz.
Zde je potřeba zdůraznit, že každý má říkat jen tolik, kolik skutečně sám ve skupině říkat chce. Zároveň platí to, že nikdy není dost času na to říci všechno, co by člověk třeba chtěl, s čímž je zkrátka nutno počítat.
- Pak mohou ostatní účastníci vyslovit své asociace na základě představeného obrazu.
Zde je potřeba upozornit na to, že má jít skutečně o asociace a nikoli hodnocení (tzn. např. "mně to připomíná kapitána na můstku", a nikoli "ten námořnický můstek je hrozně veliký a působí hrozivě").
- Ostatní mohou klást nějaké doplňující otázky a opět platí, že dotyčný odpovídá jen tolik, kolik sám chce sdělovat.
- Po ukončení práce jednoho účastníka je dobré najít nějaký vhodný rituál pro oddělení jednotlivých biografii (např. písničku, tanec, masáž apod. podle typu skupiny).

Biografickou práci je vhodné používat při vytváření skupiny, kdy se její pomocí mohou účastníci seznámit, anebo naopak při reflexi společné práce. V rámci obsahových částí programu je vhodné ji používat tehdy, když je potřeba dosáhnout toho, aby účastníci našli osobní vztah k dané problematice.

Je vždy třeba počítat s tím, že biografická práce zabere hodně času. Rozhodně by se však neměla dělat ve stresu a v časové tísní.

Na závěr je třeba říci, že na biografické práci je možné postavit celé samostatné semináře. Metoda je velmi zajímavá např. při organizování mezigeneračních seminářů.

Pozn.: Část tohoto textu je převzata a upravena z Moree, D. & Bittl, K-H. (2007). Dobrodružství s kulturou; transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Orální historie

Popularita této metody v poslední době značně roste, a to v mnoha odvětvích humanitních věd – soudobou historií a s ní spojeným kvalitativním výzkumem počínaje a pedagogickou prací konče (Cohen 1999). Pokud bychom chtěli vytvořit nějakou definici toho, co metoda *oral history* vlastně je, museli bychom se asi nejspíše podívat na to, jak probíhá. Je zde totiž vždy někdo, kdo přebírá roli tazatele a někdo, kdo na položené otázky odpovídá. Tato základní forma se dá použít pro velké množství účelů.

Ve výzkumu je např. snaha sesbírat co nejvíce konkrétních lidských zkušeností a pomocí nich nějak interpretovat realitu, která nás obklopuje. Taková metoda se pak hodí zejména pro popsání neznámých jevů; příkladem jejího využití je studie „Vítězové – poražení“ (Vaněk a Urbášek, 2005), která sbírá vyprávění jednak bývalých komunistických funkcionářů, jednak bývalých představitelů politické opozice v Československu v době před rokem 1990. Následné studie pak interpretují tato interview a snaží se odpovědět na nejasnosti ohledně toho, jak totalitní systém fungoval, jak je možné, že se tak dlouho udržel u moci, a na základě jakých principů se to dělo.

V česko-německé tematice je pak orální historie často používána ke zmapování příběhů lidí v průběhu a na konci druhé světové války. Příkladem jsou knihy od Aleny Wágnerové.

Co se pedagogické práce týče, je možno využít metodu orální historie dvojím způsobem. Jedna varianta je, že každý účastník/student najde svého „informátora“ a s ním vede rozhovor na dané téma. Když se skupina opět sejde, referují jednotliví účastníci o svých rozhovorech a hledají shodné a rozdílné zážitky. Druhou variantou je beseda s pamětníky, kdy je jeden pamětník pozván do skupiny a s ním je veden rozhovor.

V interkulturní práci je možno využívat orální historii hlavně jako metodu, která pomůže zprostředkovat zkušenosti lidí pocházejících z odlišných kulturních prostředí. Pokud se totiž dotyčný ve svém běžném okolí neseťkává s jinakostí a odlišnostmi, může pro něj být těžké představit si konkrétní situace. Orální historie je metoda vhodná právě k tomu, aby dotyčný získal první zkušenosti tohoto druhu. Úkolem pedagoga je pomoci rozhovor dobře připravit, a to jak po stránce vedení rozhovoru, tak i po stránce obsahové.

V rámci tohoto krátkého úvodu k orální historii není dostatek prostoru k tomu, abychom popsali metodu do detailu, rádi bychom tedy spíše upozornili na základní principy a doporučili další zdroje, kde se lze dozvědět více praktických rad. V případě využívání metody orální historie pro pedagogickou práci je každopádně vhodné připravit tazatele především na to, jak mají klást otázky a v jakém pořadí.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

Dále je dobré trénovat aktivní naslouchání. Více k těmto tématům je možno najít např. v materiálech Minnesota Historical Society Oral History Office nebo Smithsonian Institution (viz seznam literatury).

Dalším důležitým bodem je také příprava otázek pro rozhovory. Pokud totiž nejsou otázky položené vhodně, sklouzává dotazovaný k příliš obecným výpovědím, které pak postrádají dramatickosti a zvláště tazatele začátečníka mohou odradit. Volba otázek samozřejmě závisí na účelu, pro který je rozhovor veden. Pokud se zde však přidržíme interkulturní tematiky, předpokládejme, že cílem je dozvědět se co možno nejvíc o odlišném životním stylu, hodnotových měřítkách, zvycích a rituálech dotazovaného. Tipy na otázky, které mohou v tomto typu zjišťování pomoci, je možno najít např. v knize od Hildy Hernandez (1989: 198 - 199), a jsou to např.:

- Jak je definován úspěch?
- Jaké způsoby chování náleží k práci a které ke hře?
- Jaký je cíl vzdělání?
- Co je vnímáno jako svaté a co jako sekulární?

Poslední dva body platí pro obě varianty využívání orální historie – rozhovory jednotlivců nebo beseda s pamětníkem. V případě besedy je pak navíc nutno dobře zvládnout moderaci setkání.

Pozn.: Část tohoto textu je převzata a upravena z Moree & Bittl (2008).

Literatura:

Cohen, C. (1999). A Patchwork of our Lives: Oral history Quilts in Intercultural Education. Electronic Magazine of Multicultural Education, V. 1, No. 3.;

<http://www.eastern.edu/publications/emme/1999summer/cohen.html>

Hernandez, H. (1989). Multicultural Education, a Teachers Guide to Content and Process. USA.

Moree, D. & Bittl, K-H. (2007). Dobrodružství s kulturou; transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem.

Oral History Association Office. (1996). Oral history interview tips.

<http://www.oham.org/how/interviewtips.html>

Smithsonian Institution. (2003). The Smithsonian folklife and Oral history Interviewing guide.

<http://www.folklife.si.edu/resources/pdf/InterviewingGuide.pdf>

Vaněk, M. & Urbášek, P. (ed.) (2005). Vítězové – poražení. Praha: Ústav pro soudobé dějiny a Prostor.

Wágnerová, A. (2000). Neodsunuté vzpomínky. Prostor.

Internet: Oral History Association of Minnesota <http://www.oham.org/how/interviewtips.html>

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Sociometrie

Sociometrie je metoda vhodná především jako úvodní ochutnávka k určitému tématu. Žáci mají pomocí této metody možnost získat vlastní vztah k tématu a také zakusit různost, která se ve skupině v souvislosti s tématem vyskytuje.

Průběh je velmi prostý. Funguje tak, že žáci odpovídají na nějaké konkrétní otázky prostřednictvím rozmístování se v prostoru podle toho, kam je jejich odpověď zavede na pomyslných předem určených škálách. Pak si o svých odpovědích mohou povídat.

Prakticky probíhá sociometrie tak, že pedagog vždy položí nějakou jednoduchou otázku, přičemž jsou v prostoru dopředu určená místa, kam si mají účastníci stoupnout v případě určitého typu odpovědi. Jedna varianta je, že si žáci mohou stoupat na pomyslnou škálu ohraničenou dvěma póly (např. při odpovědi na otázku „kdo vnímá svůj kolektiv jako multikulturní“ – ti, kdo ho tak vnímají se postaví na jeden pól, ti, kteří ho tak nevnímají se postaví na druhý pól a ostatní mohou využít prostor mezi dvěma póly tak, jak se k nim vlastní životní zkušeností blíží).

Druhá varianta je, že se např. využívají rohy místnosti a pedagog tak nabízí různé možnosti odpovědí. V tom případě je vždy potřeba nechat jeden roh pro ty, kteří se v žádné z nabízených odpovědí nenajdou. Např. otázka kdo má rád 1) vážnou hudbu 2) jazz a folk 3) rock 4) jinou. Účastníci se postaví do rohů nebo mezi rohy místnosti, které jsou alokovány pro jednotlivé odpovědi.

Když se žáci na pomyslnou škálu nebo do rohů postaví, mohou si povídat o tom, proč stojí právě tam, kde stojí. Takové povídání je pak třeba moderovat, aby cvičení zůstalo jasně ohraničené.

Kouzlo sociometrie spočívá v tom, že snadno zprostředkuje různost zážitků a představ v dané skupině a tím také často způsobí, že jsou žáci zvědaví na další průběh hodiny. V případě využití metody doporučuji volit otázky, které se přímo týkají probíraného tématu.

A tady je několik tipů, na co se lze v rámci sociometrie ptát:

Dotazy na věci, které nelze vidět: Ať se k sobě postaví všichni, kdo např.

- jsou prvorození
- jsou nejmladší
- mají mladší i starší sourozence
- jsou jedináčci

O cestování: Ať se k sobě postaví všichni, kdo např.

- už někdy byli v Asii
- už někdy byli v Americe
- nebyli nikdy mimo Evropu
- nikdy nebyli v Africe

O kultuře: Ať se k sobě postaví všichni, kdo si pod slovem kultura představí:

- kulturu na vysoké úrovni jako spisovatelé, umění, divadlo
- národní kulturu
- regionální kulturu
- svou vlastní kulturu

Pozn.: Část tohoto textu je převzata a upravena z Moree & Bittl (2007).

Literatura:

Moree, D. & Bittl, K-H. (2007). Dobrodružství s kulturou; transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Sókratovský dialog

Sókratovský dialog je metoda, která vychází ze staré filosofie a jak její název napovídá – odkazuje k Sókratovi a jeho způsobu tázání se a vyučování. Vychází z toho, že více se žáci naučí, pokud budou sami zainteresovaní v prozkoumávání daného tématu, pokud si budou klást otázky a po malých krocích na ně hledat odpovědi. V moderní pedagogice lze tuto metodu aplikovat v celé řadě oborů – od matematiky až po humanitní vědy.

Základní východisko je tedy zřejmé, u této metody jde však o provedení, o to, jakým způsobem strukturovat toto kladení otázek a hledání odpovědí tak, aby žáky skutečně posouvalo dopředu. V odborné literatuře najdeme celou řadu námětů a variant, v tomto textu se pokusíme shrnout některé základní, které mohou posloužit jako vodítko při práci s celou třídou. Autoři Agterberg a Beurden (1984) předkládají některé základní teze a postupy pro aplikaci této metody. V jejich pojetí je pedagog tím, kdo klade otázky, a žáci jsou těmi, kdo hledají odpovědi. Role jsou tedy rozdělené. Cílem tohoto snažení je dosáhnout u žáků nabytí nových vědomostí, vhledu do problematiky a schopnosti hledat řešení konkrétních problémů. Tento proces je však velmi přesně strukturován ve třech krocích:

- Otázky zaměřené na jednotlivá slova ve zkoumané problematice – tady se pedagog ptá na konkrétní slova, jde k samému kořeni probírané látky a vyjasňuje základní stavební kameny.
- Otázky na porozumění větám a výrokům - tady jednotlivá slova skládáme do vět a klademe otázky týkající se významu těchto vět. Z jednotlivých stavebních kamenů slov vytváříme základnu domu s výroky a větami.
- Otázky zaměřené na přemýšlení o dané problematice – v tomto kroku již stavíme nad základnou celý dům, kde se v novém tématu hledají jednotlivé významy, souvislosti, kontext, srovnání, apod.

Agterberg a Beurden (1984 : 25) předkládají několik pravidel, jak formulovat jednotlivé otázky:

- Žáci by se měli cítit osloveni – je dobré formulovat otázky jako „řekněte mi, co...“
- Jednotlivá slova by neměla být zpracovávána abstraktně – tedy nechtít po žácích definici.
- Je vhodné starat se o to, aby slova nebyla vytržena z kontextu, otázku je třeba stavět konkrétně.
- Otázka by měla být položena tak, aby vedla žáky k odpovědi – „řekněte mi, napište, ukažte mi, dejte slovo do souvislosti s....“. Někteří autoři uvádějí i doptávání na osobní zkušenost žáků.

Sókratovský dialog má mnoho podob, na internetu je možno najít celou řadu příkladů, proto doporučujeme prohlédnout i odkazy uvedené v seznamu literatury.

Literatura: Agterberg, M. & van Beurden, S. (eds.) (1984). Didaktische Werkformen, deel 1. Schiedam: Uitgeverij H. Segers.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

Internet – konkrétní příklady jak vést Sókratovský dialog:

<http://www.philodialogue.com/Authenticity.htm>

<http://www.philodialogue.com/dialogue.htm>

Multikulturní kalendář

V kulturně rozmanitém kolektivu spolu pracují děti, které slaví během roku různé významné dny a svátky, což lze v multikulturní výchově využít. Slavnostní dny bývají dvojího typu. V každé skupině existují svátky, které slaví všichni členové skupiny nebo většina, ale různým způsobem (např. narozeniny, konec a začátek roku apod.). Zároveň ale existují svátky, které slaví jen příslušníci určitých kultur (vánoce, ramadán, bar micva, bířmování, svatý Valentýn apod.). Při soužití lidí z různých kultur je proto důležité vytvořit možnost orientovat se vzájemně ve svátcích a slavnostech, které jsou pro konkrétní jednotlivce důležité.

To byl hlavní důvod pro vytvoření celé řady nástrojů, které tuto orientaci usnadňují. Většinou jsou tyto nástroje označovány jako multikulturní kalendář a jde vlastně o jakousi základní orientaci v tom, kdy kdo co slaví. Multikulturní kalendáře existují v nejrůznějších podobách. Jednoduchou formou je např. opravdu jen kalendář, v němž jsou pouze vyznačeny a krátce popsány jednotlivé slavnostní dny. Jindy je kalendář sofistikovanější a detailnější.

S již existujícími kalendáři lze samozřejmě pracovat – mohou nám sloužit jako základní orientace při práci se smíšeným kolektivem. Zajímavá však může být i tvorba takového multikulturního kalendáře, protože vytváří prostor pro to, aby se žáci o sobě navzájem co nejvíce dozvěděli. Multikulturní kalendář navíc můžeme vyrábět v rámci mnoha školních předmětů – od jazyků až po zeměpis a dějepis. V tomto textu bychom rádi nabídli několik nápadů, jak takový kalendář spolu s žáky tvořit.

Než to uděláme, rádi bychom však opět poukázali na to, že při takové práci je třeba dbát na individuální rozdíly mezi žáky a také na individuální způsoby slavení jednotlivých svátků. Dopředu tedy učitel musí sám sobě položit otázku, zda mu jde o vytvoření objektivního kalendáře, anebo zda jde spíše o biografickou reflexi jednotlivých svátků. V případě biografické reflexe vzrůstá zásadním způsobem potenciál něco se naučit a přistupovat k jednotlivým sledovaným svátkům z různých úhlů pohledu. Tento kritický přístup může pomoci právě při tréninku interkulturní senzitivity.

Jak vytvářet multikulturní kalendář? Zde je několik tipů, které si jednotliví pedagogové mohou samozřejmě přizpůsobit dle předmětů, které učí, a cílů, které sledují:

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

- Důležité je rozhodnutí, jaké svátky budou ve skupině zkoumány. Jednou z možností je zvolit např. měsíc a v tomto měsíci zkoumat jednotlivé svátky v jednotlivých skupinách/kulturách. Další možností je vzít určitou událost – např. konec roku a opět se na něj podívat z různých úhlů pohledu. Dlouhodobější projekt může přinést zpracování celého jednoho roku a zohlednit v něm tradice žáků z konkrétní třídy.
- Při práci s jednotlivými svátky je vhodné zvolit tzv. komparativní přístup. K jednotlivým svátkům lze vystopovat jednak jejich vznik – kde se vzaly, jak se stalo, že se k nim v dnešní době pojí určitý typ tradic, zvyků, jídla, způsobů chování a oblékání. Stejný svátek však navíc může mít v konkrétních životech konkrétních lidí tisíce podob, které se liší rodinu od rodiny, společenství od společenství. Kromě věcného (etnografického) popisu lze tedy také pracovat také s osobními zkušenostmi a rozdíly ve vnímání, slavení a prožívání svátku. Pokud vezmeme jako příklad vánoce, můžeme s dětmi reflektovat příběhy, které se v jednotlivých rodinách s vánoci pojí (dárky nosí Ježíšek vs. dárky si dávají lidé, protože slaví narození Spasitele), konkrétní rituály (kdy je večeře, kdy se rozdávají dárky, čeká se při rozbalování na ostatní nebo si každý rozbaluje svoji hromádku dárků) a také jaké hodnoty se k těmto rituálům pojí nebo lépe řečeno, jaké hodnoty tyto rituály tematizují.
- Žáci pak mohou v malých skupinkách hledat podobnosti a rozdíly, reflektovat to, jak mohou být různé hodnoty ritualizované anebo naopak, jak stejný rituál může znázorňovat různé významy.

Internet: Příklady multikulturních kalendářů:

[http://www.4children.org/issues/2009/january february/2009_multicultural_calendar/](http://www.4children.org/issues/2009/january%20february/2009_multicultural_calendar/)

Myšlenková mapa <http://www.mindmapping.com/>

Myšlenková mapa (*mind map*) je jednou z metod, která pomáhá systematizovat a třídit informace, zároveň však napomáhá učení a přidávání nových informací do stávajících a existujících struktur. Je to vlastně metoda, která napomáhá obousměrnému procesu – dostávat existující informace a zkušenosti uložené v mozku ven, a naopak "nasávat" další informace dovnitř – to vše pomocí grafického zpracování.

Myšlenková mapa pracuje s jedním centrálním slovem/pojmem/termínem, který dále rozvíjí a hledá nejrůznější významové a obsahové konotace tohoto slova. Je to tedy jakýsi hrozen informací pojících se k tomuto centrálnímu slovu/termínu.

Moderní využití myšlenkových map je spojováno se jménem britského psychologa Tonyho Buzana a můžeme ho datovat do padesátých let 20. století. Teoretický koncept, který stojí za využitím

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

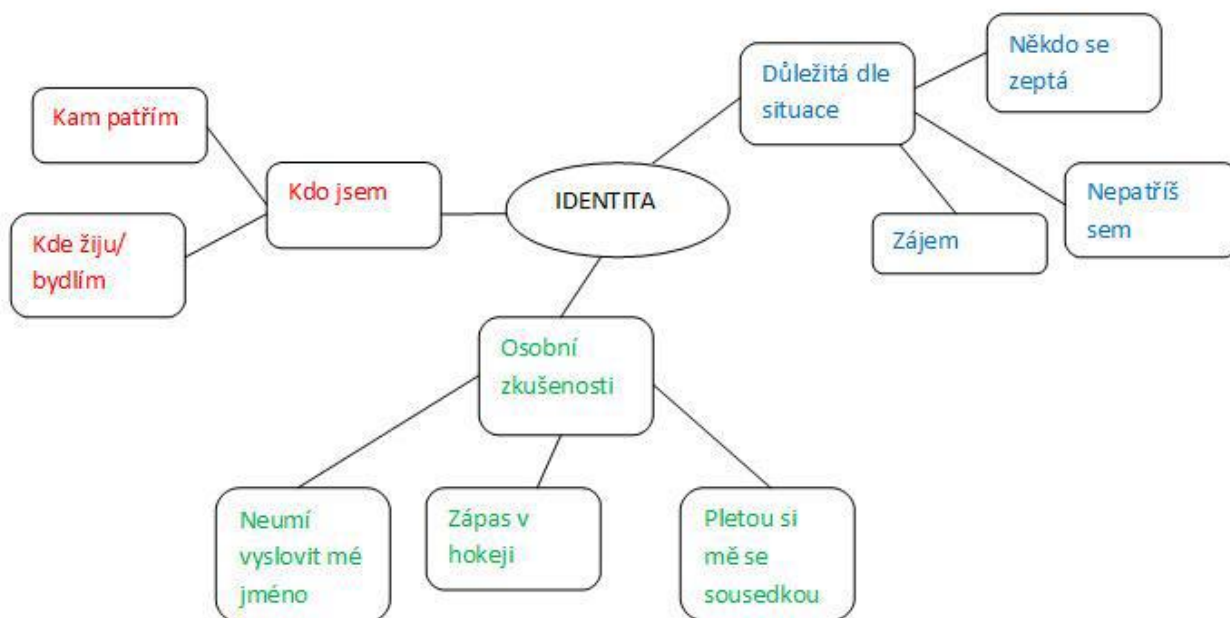
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

myšlenkových map, je ten, že lidský mozek nepracuje pouze lineárně nebo horizontálně, ale že podstatně efektivnější je při zpracovávání informací v ploše a vzájemných souvislostech. Myšlenková mapa je vlastně grafická metoda, která tyto procesy usnadňuje. (<http://www.mindmapping.com/>). Myšlenkové mapy nacházejí nejširší využití v pedagogice a podnikání, potažmo v projektovém řízení a managementu.

Co se konkrétního použití myšlenkových map týče, lze s nimi pracovat tehdy, pokud si jednotlivec potřebuje uspořádat myšlenky, zároveň ho lze ale velmi efektivně využívat i při práci se skupinou, která se zabývá určitým tématem a jejím cílem je prozkoumat jeho různé aspekty a podoby.

Postup je v obou případech následující:

- Doprostřed papíru umístíme výrazně napsané centrální slovo/termín.
- Od něj barevně odlišíme několik základních významových větví. Pokud pracuje na myšlenkové mapě celá skupina, tvoří mapu společně. Lze ale např. pracovat tak, že jedna větev bude rozvíjet význam centrálního slova, druhá větev bude rozvíjet různé varianty využití slova a třetí větev bude rozvíjet osobní zkušenosti s tímto termínem. Někdy je však myšlenková mapa tvořena živelně – účastníci hledají různé aspekty či významy klíčového slova a zároveň vztahy mezi jednotlivými významy. Jako příklad můžeme uvést slovo *identita*, které často v multikulturní výchově používáme:

Tyto linie dále rozvíjíme.

Myšlenkové mapy lze využít při práci v malých skupinách i pro samostatnou práci, vhodné jsou zejména v projektovém vyučování.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

Práce s příběhy

Než se podíváme na jednotlivé možnosti, jak s příběhy pracovat, pojďme se nejprve zamyslet nad tím, proč s nimi vůbec pracovat.

Narativita a příběhy obecně provází člověka už od narození. Dobro a zlo se v raném dětském věku učila většina z nás rozpoznávat na pohádkách a jiných vyprávěních. Právě vyprávění tak zprostředkovává nějaký díl životní reality a pomocí vyprávění jsou také zprostředkovávány základy hodnotového systému, tedy i kultury. (Tappan, B., M. & Packer, M., J.;1991).

Jako lidé jsme tedy zvyklí vnímat zkušenosti zprostředkované příběhy a transformovat si je do vlastního pohledu na svět. Příběh nám předkládá životní zkušenost, aniž by nás nutil na ni přímo reagovat. Je tudíž možné se na ni dívat, přibližovat se jí a zase vzdalovat, zrcadlit v ní vlastní zkušenosti. Příběh může také asociovat nějaká další vyprávění, dává možnost svobody interpretace a vytváří tak velký prostor pro hledání vztahu k odlišné zkušenosti.

Kromě všech těchto pozitiv se dá s příběhem pracovat pomocí celé řady dílčích metod. Příběh a vyprávění přitom stojí více či méně v centru naší pozornosti a stává se určitým mediátorem životní zkušenosti. V následující části bychom vám rádi přiblížili různé metody, které jsou na příbězích a vyprávění založené.

M. B. Tappan, Packer, M. J. (1991). Narrative and storytelling: Implications for understanding moral development, New Directions for Child Development.

Příběhy tvořené a vytvořené

Vyprávění příběhů (nebo také storytelling, což je slovo, které je vhodné použít hlavně při hledání patřičných odkazů na internetu) je staré jako lidstvo samo. Praskající oheň, skupinka lidí, kteří se kolem něj hřejí a vypráví si příběhy, které se staly, i ty, které si právě vymysleli pro pobavení svých soukmenovců.

Dnes se již tak často nesedneme okolo ohně, příběhy však, podobně jako orální historie, prožívají své zlaté časy, a to i díky možnostem internetu a nových moderních technologií. Dnes jsme totiž podstatně méně závislí na masových médiích; internet umožňuje vytvářet velké množství příběhů a vytvářet tak komunity jejich vypravěčů.

V pedagogické práci je možno příběhy tvořit a zároveň je možné pracovat s již existujícími příběhy. V dalších kapitolách se podíváme na obě možnosti).

Tvorba příběhů ve skupině

Jde o kreativní proces, na jehož konci vzniká malé dílko. Protože je ale tento proces velmi komplexní, je potřeba ho velmi precizně strukturovat, jinak hrozí nebezpečí, že se v něm skupina ztratí.

Nejprve si položíme otázku, kdy má cenu se do takového dobrodružství pustit. Jedním z důvodů může být snaha umožnit skupině vypořádat se s nějakým tématem, jak ukazuje následující příklad.

V Nizozemí existoval jeden nízkoprahový klub, kam chodily hojně i muslimské dívky. Většina z nich neuměla jezdit na kole, což jim zásadně komplikovalo život v holandské společnosti. Přestože jim to komplikovalo život, nechtěly příliš mluvit o tom, proč na kole nejezdí, a ani se to nechtěly naučit. Většinou poukazovaly na to, že jim to zakazují tradicionalističtí rodiče. Vedoucího v klubu jednou napadlo udělat s nimi příběh o ježdění na kole.

Dívky se toho velmi hbitě chopily a vytvořily příběh o tom, jak jely na kole, do kterého se jim zamotala dlouhá sukně, spadly do jednoho z kanálů a vyskočila na ně žába. Byl to humorný příběh, vtipně zpracovaný pomocí fotografií a kreseb. Díky tvorbě a předvádění příběhu konečně vyšlo najevo, že se dívky brání jezdit na kole kvůli tomu, že se prostě bojí pádu, a ne proto, že jim to rodiče zakazují. Společně s vedoucím a pomocí příběhu také přišly na to, co potřebují k tomu, aby se na kole jezdit naučily. Tento příběh měl v realitě šťastný konec v podobě klientek klubu jezdících na kole.

Dalším důvodem může být snaha nabídnout v rámci velké skupiny různé pohledy a zkušenosti vážící se na nějaké téma – např. téma být cizincem. Protože se jedná o velmi komplexní metodu, pojďme ji prozkoumat krok za krokem.

Práce s příběhy krok za krokem

Nejprve je nutné **zvolit vhodné téma**. Téma by mělo být dostatečně široké, aby se do něj vešla celá škála možných příběhů, a mělo by v sobě obsahovat napětí. V tomto kontextu také zmiňujeme, že je potřeba volit téma v souvislosti s konkrétní skupinou. Někde by např. téma jízdy na kole vůbec nebylo napínavé, v naší skupině holandských muslimek to však byla velmi horká záležitost, která ke zpracování přímo vybízela.

Účastníci by k tomuto tématu měli nejprve **najít nějaký vztah**. Toho lze dosáhnout např. tak, že si účastníci nejdřív v menších skupinkách vypráví své „mikropříběhy“ na dané téma. Skupině tedy ponecháme nějaký čas, aby si každý vzpomněl na nějakou skutečnou událost, která s tématem souvisí, a vyprávěl o ní ostatním.

Účastníci musí **příběh vymyslet**. Zde se dostáváme k nejsložitější části metody, protože tvorba příběhů většinou probíhá pod určitým časovým tlakem, a proto může být obtížné přijít se skutečně kreativním nápadem, který lze zpracovat do příběhu. Tady je dobré účastníkům pomoci např. tak, že si vyberou jeden z „mikropříběhů“, a ten rozvedou do epické šíře a popustí při jeho zpracování uzdu fantazii. Další možnost je, že ze svých „mikropříběhů“ vyberou opakující se témata a ty pak „obují“ do nějakého zajímavého děje.

Tvorba storyboardu . Podstatou tvorby příběhů je zápleтка. Příběh se skládá z jednotlivých obrazů, které děj nejprve rozehrávají, graduji v zápleťce a tu pak nakonec řeší. Správný příběh se tedy skládá ze série konkrétních obrazů. Metoda, která k jejich vymyšlení může pomoci, se nazývá storyboard.

Storyboard jsou vlastně sekvence obrazů příběhu - jinými slovy - načrtnuté jednotlivé scény. Ať už se finální příběh předvádí v podobě sekvence komentovaných fotografií nebo malé improvizované divadelní hry, je vždy dobré kostru příběhu ztvárnit pomocí storyboardu.

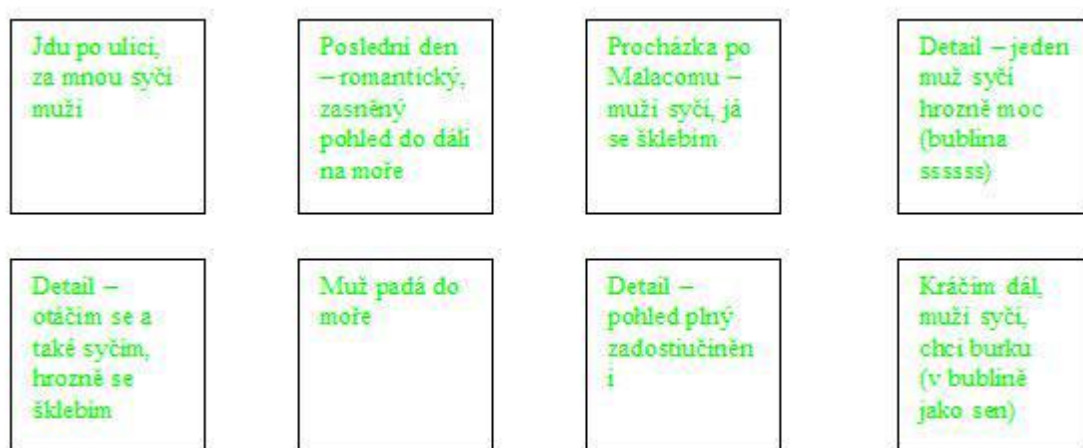
Jako příklad uveďme příběh ***Jak jsem toužila po burce***

Když jde na Kubě osamělá žena po ulici, nemá to věru lehké. Kubánští muži se snaží vždy dát najevo obdiv k ženině postavě, což patří k místnímu bontonu. Vyjadřují to obdivným hlasitým pomlaskáváním a pohvizdováním. Pokud jde tedy žena po ulici, permanentně se kolem ní tyto zvuky ozývají, což zvláště pro emancipovanou Evropanku nemusí být nejpříjemnější. Po dvou týdnech pobytu jsem se šla půl dne před odletem letadla projít po Malacomu.

Malacom je taková dominanta Havany – je to promenáda vedoucí po břehu moře, od moře samotného ji odděluje jen nízká zídka, na které spousta Kubánců posedává. Za zdí už je rovnou moře. Šla jsem tedy ten poslední den před odletem ještě na procházku a tak trochu jsem se chtěla s Kubou rozloučit. Jak jsem dva týdny snášela pomlaskávání celkem statečně, dnes mi došla trpělivost. Když se za mnou půl hodiny neustále ozývalo ccsssss, sssss, iiiiuuuuuuu, v jednom okamžiku jsem se neudržela a na syčícího Kubánce jsem také strašně zasyčela, což jsem doprovodila ještě nepřičetnou grimasou.

Na to dotyčný ale nebyl vůbec připravený a jak se lekl, skulil se k mému velkému zadostiučinění po zádech přímo do moře. To však nic nezměnilo na tom, že při dalším pochvalném zahvizdnutí jsem v hloubi svého srdce nakonec toužila po burce, která by mě před nimi ochránila.

Storyboard k tomuto příběhu by vypadal asi takhle:

Převedení storyboardu do reprodukovatelné podoby. Tato část patří většinou k těm nejzábavnějším. Základní dějová osa příběhu už je zachycena na storyboardu a nyní je potřeba storyboard převést do příběhu samotného. Ten může být ztvárněn pomocí komentovaných sousoší (které se pak předvádí před celou skupinou), komiksu nebo divadelního kusu (také se předvádí před skupinou), případně fotek s komentáři (to je varianta, která se často používá na internetu).

Práce s již existujícími příběhy

Někdy lze využít již existující příběhy, přičemž i zde se nabízí velká škála možností, jaké příběhy využít a jak s nimi pracovat. Pojdme se nejprve zamyslet nad tím, kdy zvolit tuto metodu.

Existující příběhy je vhodné použít tam, kde chceme porovnat reakce účastníků na určitou emocionální situaci. Cílem tedy není sesbírat nejrůznější životní zkušenosti, ale spíše vytvořit nějaké napětí, dilema, případně konflikt, a sledovat kulturní rozdíly při jejich řešení.

Existující příběhy můžeme použít pro nejrůznější cíle. Někdy může příběh sloužit jen k dokreslení tématu, jindy na něm může být postavena celá hodina nebo celý projekt – záleží na konkrétním cíli.

Dle tématu pak musíme nejprve **volit vhodný příběh**. K tomu lze využít klip, krátký i celovečerní film, vyprávění získané pomocí orální historie nebo krásnou literaturu. Velkou škálu nejrůznějších příběhů týkajících se interkulturní problematiky lze najít také na stránkách <http://www.czechkid.cz/>

V jednotlivých zemích vycházejí zpracované krátké příběhy např. uprchlíků, za všechny jmenujme v českém prostředí např. knihu Příchozí.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

S příběhem je poté možno pracovat různými způsoby:

Řešení zápletky využíváme tehdy, chceme-li sesbírat nejrůznější kulturně podmíněné reakce na dané téma. Vhodné je to např. při práci s hodnotami nebo kulturními rozdíly. V takovém případě skupině vyprávíme příběh až do jeho zápletky a necháme jednotlivé malé skupiny zápletku vyřešit (nejlépe dohrát).

Aktualizace je dalším možným způsobem využití příběhu. Při ní jde hlavně o to, najít paralely k historickým událostem nebo starým příběhům v dnešním čase. K tomu lze využít staré historické texty počínaje náboženskými spisy, mýty a bájemi, až po texty z historie nedávno minulé.

Rozdílné vnímání jednoho příběhu lze využít např. u tématu komunikace nebo kulturní rozdíly. Většinou je snazší využít tímto způsobem např. jednu scénu a zjistit či ukázat, jak rozdílně je tato scéna interpretována, popř. ji lze opět dohrávat.

V oblasti práce s existujícími příběhy obzvlášť záleží na cíli, kterého chceme dosáhnout. Podle toho volíme jak konkrétní příběh, tak formu práce.

Alternativní práce s příběhy

Vzhledem k šíři tématu lze s příběhy pracovat nepřeberným množstvím způsobů. Nabízíme některé další typy:

Objevování krajiny – i krajina a příroda má své vlastní příběhy, které jsou často otisky příběhů lidí, kteří v krajině žijí. Krajinu je možno objevovat např. ve skupině při cestách na kole do míst, které jsou na tyto příběhy velmi silné – např. Sudety. V rámci výletů je pak možno kombinovat návštěvu míst, kde dříve žili lidé, s vyprávěním pamětníků nebo i později příšlých místních obyvatel (příklady najdete v knihách Petra Mikšíčka a Občanského sdružení Antikomplex).

Jaká je má obec – pomocí příběhů jednoho města/vesnice/obce lze umožnit účastníkům, aby se více přiblížili oblasti, ve které žijí. V tomto případě existuje také velké množství forem, základem je však práce v dané lokalitě, sbírání fotografií a příběhů, nejlépe nějak tematicky ohraničených (např. multikulturní pestrost v mém městě). Příkladem projektu pracujícího touto metodou je např. projekt [Zmizelí sousedé](#).

Pozn.: Část tohoto textu je převzata a upravena z Moree & Bittl (2008).

Literatura:

Občanské sdružení Antikomplex (2004). Zmizelé Sudety/Das verschwundene Sudetenland.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Mikšíček, P. (2005). Znovuobjevené Krušnohoří/Das wiederentdeckte Erzgebirge. Obec Boží Dar.

Moree, D. & Bittl, K-H. (2007). Dobrodružství s kulturou; transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem.

Tappan, B., M. & Packer, M., J. (1991). Narrative and Storytelling: Implications for Understanding Moral Development. San Francisco: Jossey-Bass INC., Publishers.

Wágnerová, A. (2000). Neodsunuté vzpomínky. Prostor.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY